Чепурна З. В.,*старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Лисенко Г. Л.,***кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПОШИРЕННЯ ІДЕОЛЕКСИКОНУ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Анотація. У статті здійснено загальний огляд теоретичних засад одного з напрямів соціолінгвістики – молодіжного соціолекту. Соціальна стратифікація суспільства зумовлює диференціацію так званих соціолектів. Наявність диференціації соціальних груп всередині суспільства переноситься і на окрему групу – молодь. Автори акцентують увагу на тому, що молодіжний сленг є однією з найбільш яскравих та динамічних систем, яка сприймає та віддзеркалює нові тенденції у мові, що зумовлено самими психологічними особливостями молоді. У статті молодіжний сленг розглядається як чинник, який сприяє поглибленому аналізу та вивченню особливостей функціонування сленгів. Використання найсучасніших джерел свідчить про успішне використання молодіжного сленгу як у минулі часи, так і нині, а наступні дослідження сприятимуть детальнішому його опрацюванню та виявленню його нових особливостей та закономірностей. У статті підкреслюється те, що молодіжні вислови досить швидко втрачають свою новизну і виходять із вжитку, проте ці вислови, на відміну від інших, характеризуються своєю креативністю. Поширення молодіжного сленгу зумовлене передусім такими чинниками: протестом проти норм, правил і традицій дорослого світу; відокремленням, тобто тяжінням до самостійності, незалежності; інновативністю та креативністю; прагненням створювати щось нове, неповторне; експресивно-емоційним чинником, здебільшого вмінням справлятися з проблемами та вирішувати конфлікти частково за допомогою емоцій, які у будь-якому віці можуть виконувати терапевтичні функції (наприклад, вживання нецензурних виразів у повсякденному житті); мовною економією (тобто молодіжний сленг більш колоритний і конкретний порівняно з мовними стандартами, більш економний і зручний, виражає суб'єктивні почуття та настрої). Завдяки вільній атмосфері спілкування та нехтуванню мовними правилами сленг більш гнучкий. Проте єдиного молодіжного сленгу немає. Він, як і професійна мова, є мисленнєвим продуктом. Отже, є така кількість молодіжних сленгів всередині окремої мови, скільки є угруповань (субкультур) у молодіжному середовищі певного суспільства, тобто молодіжний сленг має груповий характер.

Ключові слова: ідеолексикон, субкультура, молодіжний сленг, мовна поведінка, синонімія.

Постановка проблеми. Соціальна стратифікація словника є надзвичайно важливим мовним та соціальним явищем, оскільки жодне суспільство не є гомогенним. У будь-якому

суспільстві наявні різні соціальні, професійні та фахові групи, об'єднані за інтересами, віросповіданням або музичними вподобаннями, представники різних регіонів, прихильники різних політичних течій, соціально незахищені групи та інші. Мова народу не існує незалежно від суспільства, а функціонує у ньому і пов'язана з ним взаємозв'язками та взаємовпливами. Наявність різних форм буття національної мови та стратифікація словника зумовлені такими чинниками, як структура та ієрархія суспільства, суспільні ролі, комунікаційні ситуації та інші.

У нашій статті ми ставимо за мету розгляд одного з аспектів соціальної стратифікації словника – молодіжного сленгу, основою якого є вікові відмінності між носіями мови. Отже, **метою** статті є дослідження мовних та позамовних чинників виникнення та функціонування німецького молодіжного ідеолексикону, який являє собою паралельну експресивно-оцінювальну, найчастіше, стилістично занижену синонімію позначень загальноновживаних понять і належить певній соціальній субкультурі – субкультурі молоді.

Виклад основного матеріалу. Актуальність теми очевидна, оскільки молодіжний сленг, як найбільш динамічна мовна система, дзеркально відображає нову соціальну парадигму функціонування мови. Сленгова та жаргонна лексика набуває поширення не лише у розмовному мовленні, а й у засобах масової інформації, художній літературі. Поширеність молодіжного сленгу у різних сферах вживання зумовлює необхідність поглиблення знань перекладача. Якщо з українським сленгом перекладачі-носії мови більш менш знайомі апіорі, то поява певних виразів або слів молодіжного ідеолексикону німецької мови може завдати перекладачеві, який знається лише на загальнонаціональному стандарті, значних труднощів під час перекладу. Одиниці молодіжного ідеолексикону нестійкі, вони швидко з'являються, а незабаром зникають з вжитку або змінюють значення. Молодіжні вирази, які були популярні кілька років тому, сьогодні здаються молоді застарілими, а людина, яка їх вживає, – немодною, несучасною. Проте деякі вирази настільки укорінилися та поширилися у сленгу певної мови, що вживаються досить довгий проміжок часу та використовуються представниками різних вікових та соціальних груп.

У нашому дослідженні ми спираємося передусім на дослідження німецьких мовознавців (Heinrich Löffler, Peter Schlobinski, Eva Neuland, Angelika Linke).

У межах робіт з дослідження молодіжного сленгу вивчався вплив біологічного та соціального віку на мовну поведінку носіїв мови [1, с. 354–355]. Згідно з соціолінгвістичними та психолінгвістичними дослідженнями кожній віковій групі притаманна різна мовна поведінка, що зумовлено різним віком та пов'язаним з ним стилем життя, життєвим досвідом, різними сферами життя, інтересами тощо. Тобто є специфічні для певного віку тематичні мовні сфери, наприклад, шкільні будні та дозвілля молоді. З точки зору соціолінгвістики цікавим є те, наскільки пов'язані ці вікові категорії зі специфічними формами мовної поведінки, наскільки стан молодості знаходить своє відображення не лише у стилі одягу, специфічних формах дозвілля та інтересах, а й у мові молоді [1, с. 354–355]. Наразі ж дослідження дійсно підтверджують існування вікових форм мови (Alterssprache, Gerontolekte). Проте вчені погоджуються, що єдиної молодіжної мови немає. Йдеться про поділ на безліч молодіжних сленгів, варіантів, що зумовлено різними чинниками. Загалом національна мова існує та функціонує у трьох формах буття: стандарт, розмовна мова та діалект. За теорією німецького мовознавця Генріха Льофлера [2, с. 79–85], національна мова є комплексним явищем та розподіляється на декілька варіантів (форм), які є відхиленням від стандарту. Умовно їх можна класифікувати у письмовий та усний варіанти (форми мови), які складаються з шести інших великих масивів – медіолектів (за середовищем передачі), функціолектів (за функцією), діалектів (просторовий розподіл), соціолектів (за груповим характером), гендерлектів (за статевою ознакою та віком мовців) та ситуалектів (за ситуаціями, стилями та типами текстів). Як стверджує Г. Льофлер, переходи між варіантами (формами мови) нечіткі та перетинаються.

Що ж змушує молодих людей поводитися не так, як дорослі? Перш за все вони намагаються привернути до себе увагу, позиціонувати себе центром суспільної дискусії. З одного боку, маючи незвичний зовнішній вигляд, поводяться провокаційно і спілкуючись своєрідною мовою, молоді люди прагнуть самовизначення, ідентифікації власного «я», а з іншого – таким чином вони хочуть виокремити себе з дорослого суспільства, створити власні групи за віком та інтересами, куди б дорослі не мали доступу. Така соціальна поведінка молоді пов'язана з поняттям молодіжних субкультур. Це, як ми зазначали, не лише звичаї, життєві погляди, манера поведінки, стиль одягу, а й своєрідна мова, для позначення якої в українському мовознавстві прийнято вживати термін «сленг» [3, с. 560]. Молодіжний сленг та інші вікові форми мови (мова дорослих, мова дітей та мова людей похилого віку) об'єднані у соціолінгвістиці під поняттям геронтолект. Наразі найбільшу зацікавленість лінгвістів викликає саме молодіжний сленг, оскільки саме для нього характерні найчисленніші відхилення від загальнонаціонального мовного стандарту.

Перші письмові свідчення існування прототипу молодіжних сленгів німецької мови датовані початком 16-го сторіччя, це так звана студентська мова (Burschensprache). У кінці середньовіччя латина була мовою вчених, а на початку гуманізму вона слугувала засобом наукового спілкування. Німецька мова вперше пролунала в аудиторіях німецьких університетів лише у 1687 році завдяки вченому Томасіусу (Thomasius). Свободи та вільний уклад студентського життя, здобуті завдяки реформації, сприяли розвитку молодіжного студентського сленгу.

Проте до 18 сторіччя дослідники мали невелику кількість літературних пам'яток студентської мови, серед яких варто згадати „*Jobsiade*“, *Kortum*“, „*Rennomist*“, „*Zachariä*“ (1784), *життєписи магистра Laukhard* (1792). Пізніше приклади студентської мови були знайдені у *Щоденниках Венекінда* (1824), «*Мандрівці Гарцом*» *Geine* (1824) та у поезії *Feme*. З появою „*Handlexikon der unter den Herren Purschen auf Universitäten gebräuchlichsten Kunstwörter*“ *Salmasius* (1749), „*Studentenlexikon*“ *Kindleben* (1781) та „*Idiotikon der Burschensprache*“ (1795) *Augustin* починається майже сторічний етап збирання та обробки студентського лексикону, який завершується роботою 1878 року „*die deutschen Studenten nach Sprache und Sitten*“. Автори цих збірок – вихідці зі студентства – теологи, юристи, медики та філософи, які документували власний стиль життя одночасно з особливостями мови і таким чином робили великий внесок у збереження найбільшої цінності своєї касты – студентських свобод. Початок справжнього наукового дослідження історичної мови студентства у повному розумінні припадає на кінець 19-го сторіччя. Основними діячами у цьому напрямку були німецькі дослідники *Meier*, *Kluge*, *Burdach*, *Götze*. Перших дослідників цікавило не загальне та повне представлення соціолекту (зондермови), а виявлення впливу мови касты академічної молоді на становлення та розвиток загальнонаціональної німецької мови. Такий підхід стосувався не лише студентської мови, а взагалі мови будь-якої касты (ремісників, моряків і так далі). Дослідники зосереджували свою увагу на етимологічних та лексичних аспектах, на виявленні походження зондерлексикону, способах словотворення та поступовому їх переході до стилів загальнонаціональної мови, який вони, до речі, вважали одним із способів збагачення мови [4, с. 91–93].

На початку 20-го сторіччя розпочинається новий, другий етап дослідження молодіжних сленгів – дослідники звертаються до мови школярства (*Schülersprache* або ж *Pennälersprache*). Поступово змінюються і методи дослідження: *Eilenberg* (1910) розпочинає власне дослідження, проводить опитування. *Melzer* намагається відійти від лексикографічного записування переліку слів та виразів молодіжної мови до зображення стилю життя школярів у часі та просторі за допомогою специфічних школярських виразів.

Після 20-их років 20-го сторіччя спостерігається спад у вивченні студентського сленгу. Оскільки студентство все менше представляє собою важливу окрему касту [4, с. 94–99].

Історичні сленги школярів та студентства стають часовими та соціальними попередниками сучасних молодіжних сленгів та культур (субкультур), які лише на перший погляд здаються гомогенними та автономними величинами.

Справжнє дослідження молодіжних сленгів розпочалося після 1945 року, коли почали з'являтися молодіжні угруповання; шаленої популярності набула музика Бітлз та Rock'n'Roll, виросло покоління, яке покланялося всьому американському, відбулася переоцінка цінностей у сім'ї та суспільстві, молодь усвідомила себе як значиму частину суспільства та перестала миритися з нав'язаними ідеалами та нормами дорослого світу, проти несправедливості якого сама почала протестувати. Європою, і насамперед Німеччиною, прокотилася хвиля протестів, молодь не бажала бути такою, якою її змушували бути батьки; молоді німці почали ставити батькам та вчителям провокативні питання про часи націонал-соціалізму та їхню конкретну роль у подіях та злочинах того часу. Відбулася сексуальна револю-

ція, переоцінка цінностей, внаслідок яких у німецькій культурі вибудовувалася самостійна молодіжна культура, що протиставляла себе цінностям та нормам традиційної культури дорослих. Пізніше, у 60–70 рр., сформувалися молодіжні сленги *Teenagerdeutsch*, *APO-Sprache*, *Szene-Sprache*, та *Schülerdeutsch* [5, с. 163–178].

Сучасні дослідження концентрують свою увагу не на кодифікації словникового запасу (створенні реєстрів словникового сленгу) та етимологічному вивченні окремих прикладів, а більше на функціонуванні та особливостях вживання молодіжного сленгу у різних соціальних сферах. У центрі знаходиться стиль життя, життєвий досвід та форми репрезентації [1; 2; 5].

Такий підхід зумовлений комунікативно-прагматичним переворотом у західно-європейському мовознавстві (*kommunikativ-pragmatische Wende*), який відбувся у 80-их роках минулого сторіччя. У центрі мовознавства та перекладознавства постало не вивчення мови як системи, а прагматичні та соціолінгвістичні аспекти функціонування мови. Зміна парадигм відбулася і у дослідженні молодіжних сленгів, зокрема, було зруйновано міф про існування єдиного молодіжного сленгу, а натомість дослідники підкреслювали існування безлічі молодіжних мовних стилів, реєстрів, сленгів. Відбувся перехід від лексикології та лексикографії до так званої «етнографії мовлення». У центрі уваги цього підходу знаходиться мовлення у різних поведінкових та ситуативних контекстах, тобто об'єктом аналізу є: хто і як спілкується у конкретних суспільних контекстах та за яких ситуацій.

Серед сучасних дослідників молодіжного сленгу німецької мови варто назвати професора Університету Ганновер Петера Шлобінські (Prof. Dr. Peter Schlobinski), який разом з колегами Gabi Kohl та Irmgard Ludewigt у 1933 році опублікував працю «Jugendsprache – Fiktion und Wirklichkeit», а також Єву Нойланд (Prof. Dr. Eva Neuland), професора Університету Вупперталь. Стосовно молодіжного сленгу Петер Шлобінські висловився так: „*Jugendsprache wird von den Medien bewusst eingesetzt... Jugendliche Spiel mit Sprache hat daher heute weniger die Funktion, Protest auszudrücken. Es ist vielmehr Teil einer durch die Medien geprägten Spaßkultur*“ [5].

Ідеолексикон молоді охоплює багату тематику. Зрозуміло, що специфічні сленгізми покривають не весь словниковий запас мови, а лише вибірково ті теми, які вважаються молодіжними. Безліч понять загальнонаціональної мови мають стилістично марковані відповідники у молодіжному сленгу. Використання їх у мовленні замість конвенціональних слів відіграє ідентифікуючу роль, сигналізує належність мовця до певної вікової групи молоді та до певних соціальних груп, а також робить сказане недостатньо зрозумілим для тих, хто не належить до зазначеної вікової категорії.

Серед тематичних груп у молодіжному словнику важливе місце займають синонімічні ряди зі специфічної молодіжної та групової тематики, наприклад, лексика, пов'язана з улюбленими молодіжними видами відпочинку (музика, сучасна поп-культура, спорт, ЗМІ, дискотеки, розважальні заклади, одяг); поняття, пов'язані з навчанням у школі та у вузі; терміни та жаргонізми з комп'ютерної техніки та з мобільного зв'язку; поняття світоглядного та політичного характеру; засоби вираження душевного стану та почуттів (задоволення, захоплення, байдужість, подив, зневага, глузування, оцінювання, погрози, розуміння); лексика та тему алкоголю та на сексуальну темати-

ку; елементи жаргону кримінального світу, відносини у сім'ї, на роботі та у колі друзів.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, можемо узагальнити: 1. Поширення молодіжного сленгу зумовлене насамперед такими чинниками: протестом проти норм, правил і традицій дорослого світу; відокремленням, тобто тяжінням до самостійності, незалежності; інновативністю та креативністю; прагненням створювати щось нове, неповторне; експресивно-емоційним чинником, здебільшого вмінням справлятися з проблемами та вирішувати конфлікти частково за допомогою емоцій, які у будь-якому віці можуть виконувати терапевтичні функції (наприклад, вживання нецензурних виразів у повсякденному житті); мовною економією (тобто молодіжний сленг більш колоритний і конкретний порівняно з мовними стандартами, більш економний і зручний, виражає суб'єктивні почуття та настрої).

Мету наших подальших досліджень ми вбачаємо у порівняльному аспекті перекладу молодіжного сленгу української та німецької молоді на початку 21-сторіччя.

Література:

1. Linke Angelika, Nussbaumer Markus, Portman Paul/ R. : Studienbuch Linguistik. Hrsg. Von Armin Burkhard Angelika Linke und Sigurt Wiecher, Max Nieyer Verlag GmbH, Tübingen. 2004, 544S.
2. Löffler Heinrich/ Germanistische Soziolinguistik. (Grundlagen der Soziolinguistik 28), 3. überarbeitete Auflage, Berlin. 2005.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Довкілля. Київ, 2006. 560 с.
4. Neuland Eva/Jugendsprachen im gesellschaft-historischen Wandel. Ein Beitrag zur Geschichte der Jugendsprache/Eva Neuland: Jugendsprache – Jugendliteratur – Jugendkultur. Interdisziplinäre Beiträge zu sprachkulturellen Ausdrucksformen Jugendlicher, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften der GmbH, Frankfurt am Main. 2003 S. 91–93.
5. Schlobinski Peter, Kohl Gabi, Ludewigt Irmgard/ Jugendsprache. Fiktion und Wirklichkeit. Peter Schlobinski, Gabi Kohl, Irmgard Ludewigt Opladen : Westdeutscher Verlag. 1993. S. 163–178.
6. Плетенецька Ю.М. Переклад жаргонізмів, сленгу, вульгаризмів та різновидів соціального діалекту в творі Дж. Селінджера «Над прірвою в житті». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2016. Вип. 61. С. 321–324.
7. Линтвар О.М. Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна. 2014. Вип. 44. С. 160–162.

Chepurna Z., Lyssenko H. Distribution of ideolexicon of German youth in historical aspect

Summary. The article gives a general overview of the theoretical foundations of one of the points of sociolinguistics, while concentrating on the aspect of youth social science. The emphasis is placed on the fact that youth slang is one of the most vibrant and dynamic systems that perceives and reflects new trends in the language, which is determined by the psychological characteristics of young people themselves. The idelexicon of the German language is rich in understated, non-standard, in particular swirling vocabulary, funny and ironic words, trendy and fashionable words, highly specialized vocabulary. In the article, youth slang is considered as a factor contributing to the in-depth analysis and study of the features of slang functioning in general and their interplay. The use of state-of-the-art sources testifies to the successful use of youth slang both in the past and now, and further research

will help to elaborate it more and to reveal its new features and patterns. The article emphasizes that youth expressions lose their novelty and become obsolete rather quickly, however, unlike other slang, these expressions are characterized by their creativity. The spread of youth slang is due in the first place to the following factors: the aspect of protest against the norms, rules and traditions of the adult world; the aspect of separation, that is, the pursuit of independence, independence; the aspect of innovation and creativity: the desire to create something new, unique; expressive-emotional aspect, mostly the ability to cope with problems and resolve conflicts partly through emotions that at any age can perform therapeutic functions (for example, the use of obscene expressions in everyday

life); an aspect of linguistic economy, that is, youth slang is more colorful and specific than language standards, more economical and comfortable, expressing subjective feelings and moods. Slang is more flexible due to the free atmosphere of communication and neglect of language rules. However, there is no single youth slang. He, like professional language, is a thinking product. Therefore, there are as many youth slangs within a given language as there are groups (subcultures) in the youth environment of a particular society, that is, youth slang has a group character.

Key words: ideoleksikon, subculture, youth slang, linguistic behavior, synonymy.